

Horyna, Břetislav

[Kroupa, Jiří K., ed. *Septuaginta Paulo Spunar oblata*]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
2001, vol. 50, iss. B48, pp. 178-180

ISBN 80-210-2622-7

ISSN 0231-7664

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106405>

Access Date: 08. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Popkin a Stroll se tam, kde je to možné, snaží rozbít zavedené představy o filosofii jako nezáživné, abstraktní a akademické disciplíně. Činí tak dvěma způsoby: Jednak usilují o přibližný výměr toho, co je vlastně filosofie, což bývá v daném „žánru“ vždy úkol z nejobtížnějších, a jednak podávají ilustrace toho, jak může filosofie vstupovat do našeho každodenního života. Druhý z uvedených přístupů se projevuje například v závěru kapitol o praktické filosofii. Autoři upozorňují na to, jak může filosofie pomoci k lepší orientaci v problémech soudobé (myslí se severoamerické) společnosti jako jsou homosexuality, euthanasie, potraty, násilí v televizi, otázka zbrojení, války atp. Snahy poukazovat na „užitečnost“ filosofie se mi zdají trochu podbízivé a podmíněné americkou filosofickou i pedagogickou tradicí; ostatně sami autoři říkají o Williamu Jamesovi, že „sdílel americkou nedůvěru k čistě teoretické nebo intelektuální činnosti“ (s. 349). Jako mnohem zajímavější i závažnější se jeví snaha autorů o vymezení filosofie; přitom se nepokoušejí stanovit definici filosofie, ale spíše popisují „co dělá filozof“ a „kdo je filozof“. „*Filozof se pečlivým kritickým zkoumáním snaží hodnotit poznatky a přesvědčení, jež máme o celém univerzu i o lidském životě*“ (s. 9). Filosofie tu není chápána jako odhalování pravdy, určení smyslu života, tázání, rozhovor atp., ale jednoznačně jako kritická racionální disciplína, která se zaměřuje na zkoumání a interpretaci různých obrazů světa a která umožňuje každému přemýšlivému jedinci nalézt možnosti i prostředky pro vlastní vymezení „*pojetí světa a lidského života*“ (tamtéž). Filosofie nevede k bytí v pravdě, ale naopak – „*to nejlepší, čeho můžeme dosáhnout filosofickým zkoumáním, je uvědomit si nespolehlivost všech dosavadních odpovědí*“ (s. 12). Filosofie, jak je představena v knize *Filosofie pro každého*, je tedy individuálním myšlenkovým podnikem, jenž se zakládá na schopnosti rozumu rozlišovat, rozhodovat se a soudit. Tato schopnost se přitom váže nikoli k poznávaným předmětům, ale pojmovým útvarům, které o nich hovoří. Právě z tohoto důvodu bych dílo pánů Popkina a Strolla doporučoval jako povinnou četbu k přijímacím zkouškám na obor filosofie; kniha je totiž dost dobrá na to, aby zájemcům o studium filosofie zprostředkovala kupříkladu pochopení rozdílů mezi filosofií a různými formami religiozity.

Překlady knihy se ujali Karel Berka, Jan Pištěk a Ivana Šterková a jejich práce se celkem zdařila. Drobných chyb se při překladu rozsáhlého díla asi nikdy nedá zcela vyvarovat, avšak překladatelé poněkud odbyli přizpůsobení knihy českému prostředí. Mám na mysli různá opominutí týkající se jak pramenné, tak sekundární literatury přístupné v češtině; například na straně 84 nejsou uvedena česká vydání Nietzscheho spisu *Mimo dobro a zlo*, ani nové vydání Schopenhauerova díla *Svět jako vůle a představa*. Právě proto, že kniha je určena filosofickým začátečníkům, kteří většinou nemají přehled o dostupné překladové literatuře, jsou taková opomenutí na závadu.

Soudím, že kniha *Filosofie pro každého* je nejlepším dostupným úvodem do filosofie na českém trhu; stejně tak soudím, že je skutečně pro každého: Může být velmi vhodnou literaturou pro výuku společného základu na filosofických fakultách, ale i studenti filosofie v ní mohou objevit některé souvislosti, které nejsou vždy zohledňovány. Koryfejové filosofie se zase mohou přesvědčit, že i popularizační práci o filosofii lze napsat velmi zdařilým způsobem.

Daniel Špelda

Jiří K. Kroupa (ed.): *Septuaginta Paulo Spunar oblata (70+2)*, Praha: KLP 2000, 678 s.

Za dávných časů, před mnoha staletími, pozval egyptský král Ptolemaios II. Filadelfos na svůj dvůr dvaasedmdesát židovských učenců z Judeje a pověřil je zvláštním úkolem. Panovnické vrtochy zpravidla bývají zvláštní; v tom se podobají vrtochům ženským, jejichž dna také nikdo nedohledá, ačkoli usiluje sebevíc, aby jim vyšel vstříc. Židovským mudrcům zřejmě musel Ptolemaiovi nápad připadat také zvláštní, avšak s oporou v nedozírné dějinné zkušenosti svého národa příliš nevzdorovali a snažili se mu vyhovět. Řečeno jeho vlastními slovy, žádal po nich, „aby byl váš zákon přetlumočen z Písem hebrejských, jak u vás tyto knihy nazýváte, do Písem řeckých, aby tato byla spolu s ostatními královskými knihami k dispozici v naší knihovně“.

Můžeme jen hádat, co vedlo Ptolemaia právě k této myšlence. Prý ho k ní dovedli alexandrijsí Židé, kteří měli příliš mnoho podnikatelských zájmů na to, aby se ještě učili hebrejsky, tvrdí odborná historická pojednání. Dalo by se však také myslet, že Ptolemaios prostě rád vlastnil knihy: povšimněme si dodatku, v němž nepokrytě říká, že chce mít řecká Pisma v „naší knihovně“. Plasticky tu vyvstává obraz starověkého bibliofila, knihomola, hamouna, který schraňuje každou řádku u sebe: jen se zeptejme na slovo vzatých biblistů, jakáže byla v „naší knihovně“ výpůjční doba pro veřejnost. Ozvěnou takové zcela legitimní otázky bude jen dlouhé mlčení. Nadto měl Ptolemaios sdostatek prostředků, aby si svůj rozmar mohl dovolit. Koneckonců věděl, s kým má co do činění, a tak se na celé historie projevuje i jeho obchodní nadání, v němž je však zcela zastíněn veleknězem Eleazarem. Jako nakladatel by se dnes Ptolemaios uplatnil: nedělal mu potíže vyhovět všem nárokům, ať již materiálním či finančním, včetně splacení výkupného v zajímavé výši 666 talentů, až nakonec dosáhl svého. Když dostal do rukou sedmdesát dva učených mužů, bez meškání je internoval na ostrově Faru a pověřil překladem Tóry do koiné.

Závěr tohoto vyprávění je známý. Za sedmdesát dva dní předložilo dvaasedmdesát učenců shodný překlad, ačkoli pracovali v úplném odloučení; takto zázračně vznikla Septuaginta, Sedmdesátka, LXX, targum ha-šiv'im, či jak ještě se toto dílo označuje. Jak to vlastně bylo s překladatelskou shodou, to se asi nikdy nedozvíme. Můžeme jen usuzovat, že takový počet vzdělanců si našel svou cestu, jak dosáhnout požadovaného, a ještě na tom vydělat menší zážrak; kdo by taky uhlídal překladatelskou konferenci, která by sama o sobě vydala za jeden autorský svaz. Spíše se dá věřit tomu, že svou práci stihli za dvaasedmdesát dnů. Měli k tomu totiž odpovídající zabezpečení, které zmiňují se špatně utajovanou závistí člověka, jenž na sebe tu a tam bere překladatelskou řeholi. Poslyšme jen: Když přišli na ostrov, „všechno tu bylo v hojnosti připraveno k jejich potřebě“; pracovali jen do tří odpoledne, a „potom se rozcházeli, aby se každý staral o své tělesné zotavení – o vše, čeho si přáli, bylo až marnotratně postaráno“. Co k tomu můžeme dodat my, současníci, kteří známe jen odřekání, nevytopené pracovny a žádosti o grantovou podporu?

Nežli propadat sentimentu, pohlédněme raději na celou věc z jiného zorného úhlu. My všichni, kteří příliš nedáme na fyzikálně obloužené řeči o linearitě dějin a jednosměrném plynutí času (existuje-li vůbec něco takového jako čas), dostáváme nyní do rukou další nezvratný doklad myšlenky věčného návratu, představy zakládajícího a všeurčujícího dění *in illo tempore*, obrazu všeobjímajícího mimočasu, odkud lidé co nesmělá a nezkušená vlčata z doupěte vyrážejí, aby své skutky ve světě nazvali dějinnými událostmi platnými po tu chvíli, než se zase navrátí k těmž. Tento doklad je prostý, o to však výmluvnější: Septuaginta se vrátila!

Jeden z králů české medievalistiky, Pavel Spunar, pozval na svůj duchovní dvůr dvaasedmdesát vyvolených, aby spolu s ním oslavili jeho sedmdesátiny. Oslavili po způsobu lidí od pera, písmáků, grafomanů, literátů, úředních zapisovatelů, grafoterapeutů, psavců, grafospasmatiků a vůbec všech těch, jejichž totožnost splyvá s písemnostmi, které za sebou zanechávají; jednoduše řečeno, aby je oslavili sborníkem studií, pro jaký stále ještě nemáme lepší české slovo než festšrift. Oslava se zdařila a před námi leží cenný svazek sedmdesáti dvou studií, který, poněvadž nejsme na ostrově Faru, ale v Česku, zaznamenal drobný časový skluz při svém vydání, takže nakonec jen zdánlivě nechtěnou shodou okolností vyšel v době, kdy Spunarova sedmdesátka je již dva roky historií (pro nepokojné badatelské duchy je tímto rozluštěna záhada číslic uvedených v názvu knihy: ačkoli žijeme v době postmoderního dekódování a poststrukturalistického dešifrování, zde si můžeme ušetřit námahu luštitelské kontextualizace, neboť útvarem „70+2“ k nám promlouvá pouze nepřímá vydavatelská omluva za prodlení).

Jak je na první pohled patrné, shod mezi Ptolemaiovou a Spunarovou Septuagintou je přespříliš, aby mohly zůstat nevysvětleny a neuvedeny na pravou míru. Jak vyžadují pravidla komparatistiky, povšimněme si nejprve rozdílů mezi oběma díly. Časové diference nás, jak již vysvětleno, nemusí příliš zajímat, protože čas spíše není nežli je. Významnější je jazyk obou prací. Zatímco v Ptolemaiově Septuagintě je celý text od prvního do posledního písmene řecký, ve Spunarově Sedmdesátce není řecky ani slovo. Zato tam ovšem, kromě naší mateřštiny, nalezneme latinu, němčinu, angličtinu, holandštinu, ruštinu, francouzštinu a polštinu, tedy vesměs jazyky, o nichž

lze být i jen s nepatrnou historicko-filologickou erudicí soudit, že Ptolemaiovi příliš nefikaly. To je první výrazné plus Spunarovy LXX, která tak lépe obstojí před požadavky multikulturalismu a vzájemného kulturního obohacování.

Druhé plus je ještě zřetelnější. Ptolemaios sezval učence a striktně se držel toho, že tím skutečně myslí učence, nikoliv učenky. Můžeme snadno postřehnout, že bibliстика potichu vynechává jakoukoli zmínku o tom, že by se na překladu seabeměň podílela žena (snad pouze popustíme-li uzdu fantazii a rozvineme úvahu, co všechno spadalo pod „tělesné zotavení“, jemuž se překladatelé věnovali po třetí hodině odpolední). Jak jiná je v tomto ohledu Septuaginta Spunarova. Ani zde však nebudeme pátrat přes míru, jen v zájmu vědecké přesnosti (*clare et distincte!*) musíme konstatovat, že z celkového počtu sedmdesáti dvou příspěvků pochází třicet od žen. Ponecháme budoucím historikům, aby po uplynutí vyžadovaného půlstoletí zjistili a na světlo vynesli všechny souvislosti, v nichž tento nemalý podíl ženského živlu na Spunarově díle stojí. Nyní je možné pouze konstatovat, že na rozdíl od orientálního patriarchy Ptolemaia je Spunar nezastřeně vstřícnější vůči nárokům moderního feminismu i něžnější poloviny lidstva.

Další rozdíly se týkají číselné symboliky. Magie čísel, jež doprovází oba svazky, se již zčásti vysvětlila. Zůstává jen několik maličkostí; například ve Spunarově Septuagintě chybí odkazy na potměšilé číslo 666, které již bylo sekularizačně zpochybněno, avšak ani Ptolemaiova LXX nezná některé číselné údaje, jež jsou pro Spunara běžné. Vhodnou ilustrací je zde číslo 50, které u Ptolemaia zcela zaniká pod nadvládou čísla 72, kdežto Spunarův svazek jím označuje počet nejceněnějších, ručně v kůži vázaných výtisků vydaných kromě běžného nákladu.

Poslední rozdíl, jenž je zapotřebí zmínit, souvisí s dějinami působení obou Septuagint. Jak již řečeno, Ptolemaios odůvodnil svou nezvladatelnou bibliofilskou vášeň, s níž mrhal majetkem království na překlady knih, potřebou diasporních Židů mít řecký text Tóry. Když ale do dějin vstoupila mladá křesťanská církev, přisvojila si kromě jiného i Septuagintu jako starozákonní bibli. Diaspornímu židovstvu nezbyly než příslovečné oči pro pláč (což je možné historicky ocenit jako vhodnou formu přípravy na jeho další dějinné kontakty s křesťanstvím). Pokud běží o Spunarovu Sedmdesátku, můžeme být v tomto ohledu zcela klidní; soudě podle některých autorských vstupů zahnutých do předloženého svazku, nebude církev jevit nijak citelný zájem o jeho přisvojení. Spunarova Septuaginta zůstane zachována Spunarovi, této předpovědi se lze odvážit.

Celkově z této komparace vyplývá, že dvakrát vstoupit do téže řeky dějin sice můžeme, ale zkoupeme se přitom pokaždé jinak. Obě Sedmdesátky jsou nezaměnitelné a rozdíly mezi nimi zásadní. Už jenom to, že každý překladatel dostal od Ptolemaia při odjezdu „tři pláště pro nejurazenější, dva talenty zlata, jeden kalich o jednom talentu a úplné stolní lehátko pro tři osoby“... Jednu věc ale mají a budou mít společnou. Jsou to díla hotová, uzavřená a neopakovatelná, a proto můžeme dnes, stejně jako to učinili staří před odjezdem z Faru, přikázat, „aby byl proklán ten, kdo by to, co bylo zapsáno, dále upravoval, buď tím, že by něco přidával, nebo naopak vynechával“.

Břetislav Horyna

Filosof českých duchovních dějin. K sedmdesátinám profesora Karla Máchy. Red. J. Gabriel, J. Kubíček, J. Sedlák, J. Šmajš. Brno: Moravská zemská knihovna 2001, 250 s.

Moravská zemská knihovna v Brně se rozhodla vydat k 70. narozeninám českého filozofa Karla Máchy pamětní sborník. Zvolila k tomu stejnou grafickou podobu knihy jako v případě Máchova díla *Glaube und Vernunft*, jehož poslední dva svazky vyšly také péčí Moravské zemské knihovny a jejího ředitele Jaromíra Kubíčka.

Tato úvaha nechce a ani nemůže hodnotit Máchovo dílo. Chci se nejprve spíše zamyslet nad smyslem podobných počínů, jakými jsou jubilejní sborníky. Takové sborníky mohou mít podle mého názoru přinejmenším čtyři podoby: 1) Jubilant má za sebou rozsáhlé a mnohovrstevnaté dílo a sborník je možno proto sestavit z příspěvků, které rozebírají jeho vztah k rodnému kraji, ženám,